

อยู่ดีมีสุข เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ Live happily Buddhist economics

พระครูปลัดคณศ ทองผา¹

นิสิตดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์¹

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย¹

Phrakhrupalad Kanes Thongpha¹

Ph.d Student for Department Teaching Social Studies, Faculty of Education¹

Mahachulalongkornrajavidyalaya University¹

E-mail : kongjivon@hotmail.com.¹

Received : 24 September 2024

Revised : 9 October 2024

Accepted : 30 December 2024

บทคัดย่อ

หลักเศรษฐศาสตร์ตามแนวพุทธ เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตที่อยู่บนพื้นฐานของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เน้นการดำรงชีวิตอย่างพอดี อยู่ดีมีสุข ที่มุ่งให้มนุษย์จำกัดความอยากหรือความต้องการของตนเอง แทนการกระตุ้นตัณหาหรือความอยากเพื่อให้เกิดการบริโภคมากขึ้น(บริโภคนิยม) เนื่องจากพระพุทธศาสนาเห็นว่าความต้องการของมนุษย์นั้นไม่มีขีดจำกัดแต่ขณเดียวกันทรัพยากรมีขีดจำกัด หากมีการใช้เกินความจำเป็น ทรัพยากรเหล่านั้นก็จะหมดสิ้นไปในที่สุด การปฏิบัติตนตามหลักเศรษฐกิจบนพื้นฐานของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจึงต้องหันมาแก้ไขที่ตนเองก่อน จำกัดความอยากความต้องการ ให้รู้จักพอดี ไม่บริโภคเกินความพอดี หรือตกเป็นทาสของวัตถุ

คำสำคัญ: อยู่ดีมีสุข, เศรษฐศาสตร์, แนวพุทธ

Abstract

Principles of economics according to Buddhism It is a way of life based on Buddhist principles. Emphasis on living life in moderation, living well and happily, which aims at allowing people to limit their own wants or needs. Instead of stimulating lust or desire to create more consumption (consumerism) because Buddhism views that human needs are limitless but at the same time resources are limited. If it is used more than necessary Those resources will eventually run out. Conducting oneself according to economic principles based on Buddhist

principles must therefore turn to correcting oneself first. limit desires Let's get to know each other well. Do not consume more than appropriate. or become a slave to objects.

Keywords: live happily, economics, Buddhist style

1. บทนำ

ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับความอยู่ดีมีสุขของคนภายในประเทศภายใต้แนวคิดของแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 8 และ 9 โดยได้ให้ความหมายของความอยู่ดีมีสุขว่า “ความอยู่ดีมีสุข หมายถึง การมีสุขภาพอนามัยที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจมีความรู้ มีงานทำที่ทั่วถึง มีรายได้พอเพียงต่อการดำรงชีพ มีครอบครัวที่อบอุ่นมั่นคงอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีและอยู่ภายใต้ระบบบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐ ความอยู่ดีมีสุขตามความหมายข้างต้น ครอบคลุมการดำรงชีวิตที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นองค์รวมและสามารถจำแนกองค์ประกอบได้เป็น 7 ด้าน คือ ด้านสุขภาพ ด้านอนามัย ด้านความรู้ด้านชีวิตการทำงาน ด้านรายได้และการกระจายรายได้ ด้านชีวิตครอบครัว ด้านสภาพแวดล้อมและการบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐ” ซึ่งทุกองค์ประกอบจะต้องดำเนินการพัฒนาไปพร้อม ๆ กันเพื่อให้เกิดผลต่อความอยู่ดีมีสุขของคนได้อย่างแท้จริง (วรัญญา สมฤทธิ์ และ นลิตรา ไทยประเสริฐ, ออนไลน์ : 5) ฉะนั้น “ความอยู่ดีมีสุข” ต้องพิจารณาในขอบเขตของความสำเร็จของแต่ละปัจเจกบุคคล ไม่ใช่เพียงแค่การพิจารณา “เครื่องมือ” ที่ประชาชนเป็นเจ้าของและใช้ไปสู่จุดหมายปลายทางเท่านั้น มาตรฐานการดำรงชีวิต (The standard of living) ไม่ใช่เป็นเรื่องของการเป็นเจ้าของสินค้าและบริการ แต่เป็นเรื่องของการดำรงชีวิตด้วยเหตุผลดังกล่าว ทำให้ศาสตราจารย์เซิน ได้พัฒนาความคิดเกี่ยวกับ “ภารกิจ” และ “สมรรถภาพ” (functioning and Capabilities) (ลักเบญญา จิรวุฒิ วงชัย, ออนไลน์ : 2) เพื่ออธิบายความอยู่ดีมีสุข “ภารกิจ” หมายถึง ความสำเร็จ และ “สมรรถภาพ” ก็หมายถึง ความสามารถที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ “ภารกิจ” เป็นเรื่องที่เชื่อมโยงโดยตรงกับการเลือกดำเนินชีวิตของแต่ละปัจเจกบุคคลในขณะที่ “สมรรถภาพ” เกี่ยวข้องกับทางเลือกหรืออิสรภาพที่บุคคลสามารถเลือกหาในการดำรงชีวิตหรือแสวงหาความสำเร็จในชีวิต (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ออนไลน์ : 3) แนวคิดความอยู่ดีมีสุข (Well-being) เป็นแนวคิดที่เน้นความสำคัญไปที่ความสุขซึ่งอาศัยหลักธรรมชาติของมนุษย์ที่ต่างพยายามที่จะแสวงหาความพึงพอใจและหลีกเลี่ยงการกระทำที่ก่อให้เกิดความเจ็บปวด ตามหลักอรรถประโยชน์ คือ การยอมรับกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความสุขและปฏิเสธกิจกรรมที่ไม่ก่อให้เกิดความสุข (นงเยาว์ อรุณศิริวงศ์, 2557 : 3) ทุกคนในโลกล้วนแสวงหาแต่การบรรลุถึงความอยู่ดีมีสุขของคนเรานั้นอาจแตกต่างกันได้บางคนมีความอยู่ดีมีสุขจากการมีทรัพย์สิน เพื่อแสดงถึงฐานะหรือความมั่งคั่งทางรายได้ของตนเอง ในขณะที่บางคนมีความอยู่ดีมีสุขเนื่องจากการมีสุขภาพที่ดี การที่อยู่ดีมีความสุข การใช้ชีวิตอย่างมีความสุขภาวะ ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม เป็นการใช้ชีวิตที่มีคุณภาพ รู้สึกพึงพอใจกับชีวิตมีความสุขกับสิ่งที่มี และไม่ทุกข์กับสิ่งที่ไม่มี การอยู่ดีมีความสุขนั้น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอกเพียงอย่าง

เดียว แต่ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายในด้วย เช่น ความคิด ทศนคติ ความเชื่อ และพฤติกรรมของเราเอง เราสามารถอยู่ดีมีความสุขได้ แม้จะอยู่ในสถานการณ์ที่ยากลำบาก หากเรามีทัศนคติที่ดี มองโลกในแง่บวก และพยายามทำสิ่งที่ดีที่สุดในกับตัวเองและผู้อื่น การอยู่ดีมีความสุข เป็นสิ่งที่ทุกคนสามารถมีได้ เพียงแค่เราใส่ใจดูแลตัวเองทั้งกายและใจ คิดดี ทำดี และใช้ชีวิตอย่างมีความหมาย

2. แนวคิดเกี่ยวกับความอยู่ดีมีความสุข และเศรษฐศาสตร์ตามแนวพุทธ

เนื้อหาของบทความประกอบด้วยประเด็นสำคัญ 2 ส่วน คือ แนวคิดเกี่ยวกับความอยู่ดีมีความสุข และเศรษฐศาสตร์ตามแนวพุทธ ดังความสังเขปต่อไปนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความอยู่ดีมีความสุข

ความเป็นอยู่ที่ดีมีคุณภาพและการมีชีวิตที่เป็นสุข ความหมายของความอยู่ดีมีความสุข พบว่ามีผู้ให้ความหมายไว้หลากหลาย จากนั้นวิชาการหลายท่านได้ดังนี้

เมธาวิ บุญพิทักษ์ (2560 : 13) ได้อธิบายว่า ความอยู่ดีมีความสุขประกอบด้วย 2 ฐานคิด คือ ความอยู่ดีมีความสุขด้านภาวะวิสัยและความอยู่ดีมีความสุขด้านอัตวิสัย ซึ่งฐานคิดดังกล่าวทั้งสองแนวนั้นสามารถปรับไปใช้กับคนทุกกลุ่มทุกวัยและน่าจะเกิดขึ้นกับผู้สูงอายุที่อยู่ในชุมชนที่มีการปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตอย่างรวดเร็วด้วยเช่นกัน

สาสินี เทพสุวรรณ และคณะ (2550 : 325) ได้อธิบายว่า ความอยู่ดีมีความสุขมี 2 มิติใหญ่ ๆ คือความอยู่ดีมีความสุขทางอัตวิสัย หรือความสุขทางใจ (Subjective Well-Being or Happiness) เป็นความรู้สึกแบบองค์รวมซึ่งค่อนข้างเป็นนามธรรมขึ้นอยู่กับความนึกคิดของแต่ละบุคคล และความอยู่ดีมีความสุขทางภาวะวิสัย (Objective Well-Being) ซึ่งครอบคลุมหลายด้าน ประกอบด้วยตัวชี้วัดที่จับต้องได้

ดารุณี จงอุดมการณ์ (2549 : 10) อธิบายว่า ความอยู่ดีมีความสุขคือการรับรู้ของบุคคลเกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่ของชีวิตตนเอง ที่ประสานกันในหลายมิติภายใต้บริบททางสังคม โดยครอบคลุมการให้คุณค่าของบุคคลมาตรฐานความเป็นอยู่ในสังคม ความคาดหวังในเป้าหมายในชีวิต และความห่วงใยที่มีอยู่ของบุคคล

2.1.1 การมีสุขภาพที่ดีหรือสุขภาวะ

เป็นภาวะแห่งความสมบูรณ์ของร่างกาย จิตใจ และการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมด้วยดี มิใช่เพียงปราศจากโรคหรือทุพพลภาพเท่านั้น แต่เป็นความสมบูรณ์ของมนุษย์ใน 4 มิติ คือ ร่างกายจิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ หากสมบูรณ์อย่างสมดุลแล้วก็จะเข้าสู่สภาพที่เรียกว่า สุขภาวะ มิติสุขภาพองค์รวมทั้ง 4 มิติ ซึ่งถือเป็นสุขภาวะจะมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน โดยสุขภาวะทางจิตวิญญาณจะเป็นมิติที่สำคัญที่บูรณาการความเป็นองค์รวมของมิติทางกาย มิติทางจิตใจ และมิติทางสังคมของบุคคลและครอบครัวให้สอดคล้องประสานเป็น

อันหนึ่งอันเดียวกัน จิตวิญญาณเป็นสิ่งสำคัญของสุขภาพที่จะเชื่อมโยงสภาวะในมิติอื่น ๆ หากขาดสภาวะทางจิตวิญญาณ มนุษย์จะไม่พบความสุขที่แท้จริง ดังนั้น การเข้าถึงสมดุลของการมีสุขภาพที่ดีจึงเป็นการส่งเสริมวิถีแห่งชีวิตที่จะนำไปสู่ความสุขและความสำเร็จต่าง ๆ ในชีวิตได้ ดังนี้

1) มิติทางกาย ใส่ใจดูแลสุขภาพร่างกายให้แข็งแรงอยู่เสมอ

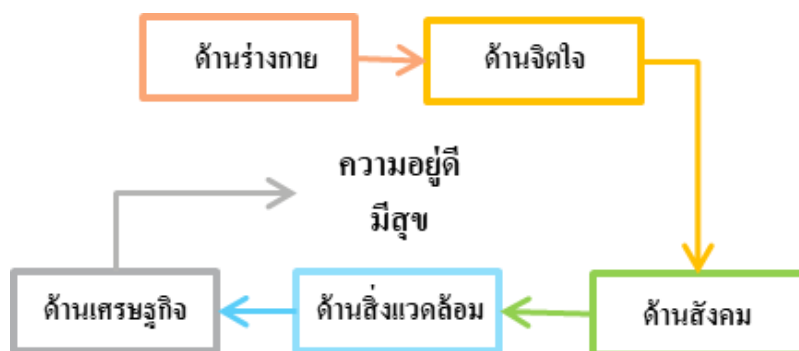
2) มิติทางจิตใจ ฝึกคิดบวกและมองโลกในแง่ดี โดยเปิดใจยอมรับทุกสิ่งทุกอย่างที่เข้ามาใน

3) มิติทางสังคม รู้จักผ่อนปรนยืดหยุ่นและปรับตัวเข้ากับผู้คนรอบข้าง

4) มิติทางจิตวิญญาณ ตระหนักในคุณค่าแห่งชีวิตและรู้ค่าความดีงามของทุกชีวิต ทำให้มีปัญญารอบรู้เท่าทัน มีความเข้าใจในชีวิต (จิตตินันท์ เดชะคุปต์ : ออนไลน์)

2.1.2 ลักษณะของความอยู่ดีมีสุข

ความอยู่ดีมีสุข ภาวะที่บุคคลสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ มีความสุขทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยมีลักษณะดังนี้

แผนภาพที่ 1 ลักษณะของความอยู่ดีมีสุข

ความอยู่ดีมีสุขสำหรับแต่ละคนอาจแตกต่างกันออกไป อย่างไรก็ตาม ลักษณะของความอยู่ดีมีสุขโดยทั่วไปสามารถแบ่งออกเป็น 4 ด้านหลัก ได้แก่

1) ด้านร่างกาย การมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ มีความแข็งแรงสมบูรณ์ สามารถดำเนินชีวิตได้ตามปกติ ลักษณะของความอยู่ดีมีสุขในด้านร่างกาย ได้แก่

- สุขภาพกายที่ดี ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ
- สุขภาพจิตที่ดี มีความสุข เบิกบานใจ
- การออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ
- การรับประทานอาหารที่มีประโยชน์

- การนอนหลับพักผ่อนให้เพียงพอ

2) ด้านจิตใจ การมีอารมณ์และความรู้สึกที่ดี รู้สึกมีความสุข เบิกบานใจ มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น สามารถเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคในชีวิตได้อย่างมีสติและปัญญา ลักษณะของความอยู่ดีมีสุขในด้านจิตใจ ได้แก่

- ความรู้สึกมีความสุข เบิกบานใจ
- ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง
- ความเข้าใจในความคิดและความรู้สึกของผู้อื่น
- ความรู้สึกมีเป้าหมายในชีวิต
- ความสามารถเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคอย่างมีสติโดยใช้ปัญญา

3) ด้านสังคม การมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น ได้รับการยอมรับและเคารพจากผู้อื่น มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมอย่างมีความสุข ลักษณะของความอยู่ดีมีสุขในด้านสังคม ได้แก่

- การมีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนที่คุณรัก/ครอบครัว
- การมีส่วนร่วมในชุมชน
- การช่วยเหลือผู้อื่น
- การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม

4) ด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง การมีสภาพแวดล้อมที่ดี ปลอดภัย สะอาด น่าอยู่ ลักษณะของความอยู่ดีมีสุขในด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่

- สภาพแวดล้อมที่สวยงามน่าอยู่
- สภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย
- สภาพแวดล้อมที่สะอาด
- สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนา

5. ด้านเศรษฐกิจ การที่บุคคลมีความมั่นคงทางด้านรายได้ การประกอบอาชีพ ทรัพย์สิน เงินออม และการเป็นกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินต่าง ๆ รวมทั้ง มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีและสามารถเข้าถึงความต้องการการบริโภคที่จำเป็นขั้นพื้นฐาน ลักษณะของความอยู่ดีมีสุขในด้านเศรษฐกิจ ได้แก่

- ลักษณะเชิงปริมาณ หมายถึง การมีรายได้ ทรัพย์สิน และเงินออมเพียงพอต่อการดำรงชีวิต

- ลักษณะเชิงคุณภาพ หมายถึง การมีความมั่นคงในการประกอบอาชีพ สภาพความเป็นอยู่ที่ดี และโอกาสในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ

2.1.3 ความอยู่ดีมีสุขในทางพุทธศาสนา

ความอยู่ดีมีสุขเป็นเป้าหมายสูงสุดของมนุษย์ทุกคน ในทางพุทธศาสนา ความอยู่ดีมีสุขไม่ได้หมายถึงเพียงความมั่งคั่งทางวัตถุเท่านั้น แต่ยังหมายถึงความพึงพอใจทางจิตใจและจิตวิญญาณอีกด้วย ความอยู่ดีมีสุขในทางพุทธศาสนาแบ่งออกเป็น 3 หลัก ได้แก่

1) ศีล เป็นกฎเกณฑ์ที่กำหนดพฤติกรรมที่ควรปฏิบัติและไม่ควรปฏิบัติ การมีศีลจะช่วยควบคุมความคิดและการกระทำ ทำให้บุคคลมีพฤติกรรมที่ดีงาม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เป็นแนวทางและกรอบที่กำกับการกระทำหรือการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ นั่นเอง

2) สมาธิ คือ การมีสติอยู่กับปัจจุบัน การฝึกสมาธิจะช่วยให้รู้จักตนเอง เข้าใจความคิดและอารมณ์ของตนเองได้ เพื่อให้เกิดความเพียรชอบ การระลึกรู้ชอบและมีจิตสำนึกที่ชอบ เพื่อความสมดุลทั้งจิตและกาย เป็นขบวนการเกื้อหนุนให้สิ่งที่รับเข้ามาในชีวิตดำเนินไปด้วยประสิทธิภาพสูงสุด

3) ปัญญา คือการรู้แจ้งความจริง การฝึกปัญญาจะช่วยให้บุคคลเข้าใจถึงเหตุและผลของสิ่งต่างๆ เข้าใจถึงธรรมชาติของชีวิต และสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีสติและปัญญา ซึ่งจะยังผลให้เกิดมีทัศนะความเชื่อ ค่านิยมที่ถูกต้อง เข้าสู่ชีวิตนั่นคือ ขบวนการ ไตรสิกขา

ความอยู่ดีมีสุขในทางพุทธศาสนาสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 แบบตามลักษณะของสิ่งต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดความอยู่ดีมีสุข ได้แก่

1) ความอยู่ดีมีสุขแบบรูปธรรม หมายถึง ความสุขที่เกิดจากสิ่งต่าง ๆ ที่สามารถสัมผัสหรือจับต้องได้ เช่น การมีสุขภาพกายที่แข็งแรง การมีทรัพย์สินเงินทอง การมีงานที่ดี เป็นต้น

2) ความอยู่ดีมีสุขแบบนามธรรม หมายถึง ความสุขที่เกิดจากสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ภายในจิตใจหรือจิตวิญญาณ เช่น การมีจิตใจที่เบิกบาน การมีความรัก ความเมตตา กรุณา เป็นต้น

2.1.4 หลักเศรษฐศาสตร์ตามแนวพุทธ

แนวความคิดทางพระพุทธศาสนาเรื่องสัมมาอาชีวะ หรือ 'สัมมาอาชีวะ' เป็นสิ่งเตือนใจว่าวิถีการหาเลี้ยงชีพของเราเป็นส่วนสำคัญของชีวิตฝ่ายจิตวิญญาณ โดยการเลือกวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับค่านิยมของเราและไม่เป็นอันตรายต่อผู้อื่น เราสามารถมีส่วนร่วมในการสร้างโลกที่ยุติธรรมและยั่งยืนมากขึ้นได้ (E. F. Schumacher, 1973 : 43-44) การนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการประสานกลมกลืนเข้ากับวิถีชีวิตของชาวบ้านที่เป็นเกษตรกรเหมาะสมแก่ชาวบ้านทั่วไปได้แก่ ความเป็นรู้จักพอในการบริโภคใช้สอยทรัพยากรธรรมชาติ และการใช้ชีวิตแบบไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ้งเฟ้อ ซึ่งมีลักษณะเป็นการเน้นการลดละ เลิก อบายมุข ด้วยการประพฤติตามหลักเบญจศีล และ เบญจธรรม ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของเศรษฐศาสตร์ตามแนวพุทธ มีรากฐานความคิดจากคำสอนของพระพุทธเจ้าในข้อที่เรียกว่า “มัชฌิมาปฏิปทา

หรือทางสายกลาง”ความอยู่ดีมีสุขตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา (การปฏิบัติตนในทางสายกลาง) มัชฌิมาปฏิปทา ในทางพุทธศาสนา หมายถึง ทางสายกลาง คือ การไม่ยึดถือสุดในทางทั้ง 2 ได้แก่

- 1) อัตตภิกลณานุโยค คือ การประกอบตนเองให้ลำบากเกินไป
- 2) กามสุขัลลิกานุโยค คือ การพัวพันในกามในความสบาย

หลักมัชฌิมาปฏิปทา (การปฏิบัติตนในทางสายกลาง) เป็นหลักคำสอนที่ปรากฏในพระธรรมเทศนาถ้อยแรกของพระพุทธเจ้า ที่ทรงแสดงแก่ปัญจวัคคีย์ คือ ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร นอกจากคุณค่าขั้นสูงสุดของหลักมัชฌิมาปฏิปทา ที่เป็นไปเพื่อการพ้นทุกข์แล้ว คุณค่าในเบื้องต้น ยังเป็นไปเพื่อการรู้จักการดำเนินชีวิตให้เกิดความพอดี เป็นแนวทางของการแก้ทุกข์ที่เรียกว่า “อริยมรรคมีองค์ 8” โดยมุ่งเน้นให้มีความสุขกายและสุขใจไปด้วย ดังนี้

(1) สัมมาทิฐิ คือ ปัญญาเห็นชอบ หมายถึง การปฏิบัติอย่างเหมาะสมตามความเป็นจริง ด้วยปัญญา

(2) สัมมาสังกัปปะ คือ ดำริชอบ หมายถึง การใช้สมองความคิดพิจารณาแต่ในทางกุศล หรือความดีงาม ความคิดที่จะประกอบอาชีพที่สุจริต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ความคิดที่จะบริโภคอย่างมีสติ ไม่ฟุ้งเฟ้อ

(3) สัมมาวาจา คือ เจรจาชอบ หมายถึง การพูดต้องสุภาพ ในสิ่งที่สร้างสรรค์ดีงาม พูดความจริง ไม่โกหกหลอกลวง ไม่พูดจาสร้างความขัดแย้ง

(4) สัมมากัมมันตะ คือ กระทำชอบ หมายถึง การประพฤติดีงาม ทางกายหรือกิจกรรมทางกายทั้งปวง

(5) สัมมาอาชีวะ คือ อาชีพชอบ หมายถึง การทำมาหากินอย่างสุจริตชนไม่คดโกง เอาเปรียบคนอื่น ๆ มากเกินไป

(6) สัมมาวายามะ คือ พยายามชอบ หมายถึง ความอุตสาหะพยายาม ประกอบความเพียร

(7) สัมมาสติ คือ ระลึกรู้ชอบ หมายถึง การมีสติไม่ปล่อยให้เกิดความพลั้งเผลอจิตเลือนลอย ดำรงอยู่ด้วยความรู้ตัวอยู่เป็นปกติ

(8) สัมมาสมาธิ คือ จิตมั่นชอบ หมายถึง การฝึกจิตให้ตั้งมั่น สงบ สดจากกิเลส นิรณอยู่เป็นปกติ

2.2 หลักธรรมการพึ่งพาตนเอง

การพึ่งพาตนเอง หมายถึง ความสามารถในการช่วยเหลือตนเอง ดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเอง ไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่นมากเกินไป เป็นการส่งเสริมให้บุคคลมีทักษะและความรู้ความสามารถ สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ด้วยตัวเอง รู้จักช่วยเหลือตนเองและผู้อื่นตามกำลังความสามารถ ช่วยให้ผู้มีความเข้มแข็ง มั่นคง สามารถยืนหยัดด้วยตัวเองได้ และสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ด้วยตัวเอง การพึ่งพาตนเองไปสามารถประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตและกิจกรรมต่าง ๆ ได้ดังนี้

2.2.1 การประกอบอาชีพ การพึ่งพาตนเองช่วยให้บุคคลสามารถประกอบอาชีพที่สุจริต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น และประสบความสำเร็จในอาชีพ

2.2.2 การศึกษา การพึ่งพาตนเองช่วยให้บุคคลสามารถตั้งใจศึกษาเล่าเรียน และประสบความสำเร็จในการเรียน

2.2.3 การครองเรือน การพึ่งพาตนเองช่วยให้บุคคลสามารถครองเรือนอย่างมีความสุข และประสบความสำเร็จในชีวิตครอบครัว

2.2.4 การอยู่ร่วมกันในสังคม การพึ่งพาตนเองช่วยให้บุคคลสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติ และร่วมมือกันพัฒนาสังคม

2.2.5 การแก้ปัญหา สามารถแก้ปัญหาดifferent ๆ ด้วยตนเองในการตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 หลักสันโดษ

หลักสันโดษ หมายถึง การรู้จักพอใจในสิ่งที่ตนมี โดยไม่ยึดติดกับสิ่งของพึงพอใจในสิ่งที่ตนเองได้มาด้วยความชอบธรรมและใช้จ่ายในสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์ให้บุคคลรู้จักประมาณ ได้แก่ การประหยัดและรู้จักออม ไม่ฟุ้งเฟ้อฟุ้งเฟ้อ มีความเป็นอยู่อย่างสงบเรียบง่ายและโปร่งใส ไม่ทะเยอทะยานต่อสู้และเบียดเบียนบุคคลอื่น ไม่เอาจริงเอาจังเปรียบกันอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงการแบ่งสันโดษออกเป็น 3 หมวดหรือ 3 ประเภท เรียกว่า “การแบ่งตามประเภทแห่งตักะ” (พระไตรปิฎกภาษาไทยเล่ม 14 ข้อ 252: 9) ได้แก่ ยถาลภสันโดษ ยถาพลสันโดษ และยถาสารูปสันโดษ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2561 : 471) อธิบายไว้ว่า

2.3.1 ยถาลภสันโดษ คือ ยินดีตามที่ได้ ยินดีตามที่ได้พึงได้ หมายถึง ตนได้สิ่งใดมาหรือ เพียรหาสิ่งใดมาได้ เมื่อเป็นสิ่งที่ตนพึงได้ ไม่ว่าจะหยาบหรือประณีตแค่ไหน ก็ยินดีพอใจด้วยสิ่งนั้น ไม่ติดใจอยากได้สิ่งอื่น ไม่เดือดร้อนกระวนกระวายเพราะสิ่งที่ตนไม่ได้ ไม่ปรารถนาสิ่งที่ตนไม่พึงได้หรือเกินไปกว่าที่ตนพึงได้ โดยถูกต้อง ชอบธรรม ไม่เพ่งเล็งปรารถนาของที่คนอื่น ไม่ริษยาเขา

2.3.2 ยถาพลสันโดษ คือ ยินดีตามกำลัง หมายถึง ยินดีแต่พอแก่กำลังร่างกายสุขภาพและวิสัยแห่งการใช้สอยของตน ไม่ยินดีอยากได้เกินกำลัง ตนมีหรือได้สิ่งใดมาอันไม่ถูกกับกำลังร่างกายหรือสุขภาพ เช่น ภิกษุได้อาหารบิณฑบาตที่แสดงต่อโรคของตน หรือเกินกำลังการบริโภคใช้สอย ก็ไม่ห่วงแหนเสียดายเก็บไว้ให้เสียเปล่า หรือฝืนใช้ให้เป็นโทษแก่ตน ย่อมสละให้แก่ผู้อื่นที่จะใช้ได้และรับหรือแลกเอาสิ่งที่ถูกโรคกับตนแต่เพียงที่พอแก่กำลังการบริโภคใช้สอยของตน

2.3.3 ยถาสารุปสันโดษ คือ ยินดีตามสมควร หมายถึง ยินดีตามที่เหมาะสมกับตน อันสมควรแก่ภาวะ ฐานะ แนวทางชีวิต และจุดหมายแห่งการบำเพ็ญกิจของตน เช่น ภิกษุไม่ปรารถนาสิ่งของอันไม่สมควรแก่สมณภาวะ หรือภิกษุบางรูปได้ปัจจัยสี่ที่มีค่ามากเห็นว่าเป็นสิ่งสมควรแก่ท่านผู้ทรงคุณสมบัติที่น่านับถือ ก็นำไปมอบให้แก่ท่านผู้นั้น ตนเองใช้แต่สิ่งอันพอประมาณ หรือภิกษุบางรูปกำลังประพฤติดวัตรขัดเกลากันได้ของประณิธมาก็สละให้แก่เพื่อนภิกษุรูปอื่น ๆ ตนเองเลือกหาของปอน ๆ มาใช้หรือตนเองมีโอกาสจะได้ลาภอย่างหนึ่ง แต่รู้ว่าสิ่งนั้นเหมาะสมหรือเป็นประโยชน์แก่ท่านผู้อื่นที่เชี่ยวชาญถนัดสามารถด้านนั้น ก็สละให้ลาภถึงแก่ท่านผู้นั้น ตนรับเอาแต่สิ่งที่เหมาะสมกับตน

2.4 หลักสัปปุริสธรรม 7

หลักสัปปุริสธรรม 7 หมายถึง ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมที่ทำให้คนมีคุณสมบัติของคนดี ประกอบด้วย

2.4.1 อัมมัญญาตา (ความรู้จักเหตุ) รู้เหตุ คือ รู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้จักพิจารณาหาต้นตอของสาเหตุของปัญหาที่แท้จริง เพื่อลงมือแก้ไขให้ถูกต้องตามเหตุนั้น

2.4.2 อัตถัญญาตา (รู้จักผล) คือ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำ จึงต้องเลือกวิธีการปฏิบัติให้เกิดผลของการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

2.4.3 อัตตัญญาตา (ความรู้จักตน) คือ รู้ภาวะ รู้ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรมแล้วประพฤติให้เหมาะสมและเรียนรู้ที่จะแก้ไขปรับปรุงต่อไป ว่าเรามีความรู้เพียงพอรหรือไม่กับสิ่งที่จะทำ ถ้ายังรู้ไม่พอ ควรจะหาความรู้เพิ่มเติมได้จากใครและการจะทำงานให้สำเร็จนั้นต้องอาศัยอะไรบ้าง

2.4.4 มัตตัญญาตา (ความรู้จักประมาณ) คือ รู้จักความพอดี ไม่ทำอะไรเกินกำลัง ไม่ทำอะไรเกินขอบเขต เป็นการรู้จักประมาณในการใช้จ่ายโภคทรัพย์ การรู้จักใช้ทรัพยากรและสิ่งต่างอย่างคุ้มค่า

2.4.5 กาลัญญาตา (ความรู้จักกาล) คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ กระทำหน้าที่การงาน เช่น ให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้รู้เวลา รู้ว่าในเวลาเช่นไรควรจะทำอะไร ไม่ควรทำอะไร ไม่ทำให้เสียเวลาโดยเปล่าประโยชน์

2.4.6 ปริสัญญูตา (ความรู้จักบริษัท) คือ การรู้จักหมู่คณะหรือกลุ่มชนว่าดีหรือไม่ดี ควรคบหาสมาคม ควรเข้าไปอยู่เป็นพวกหรือไม่ เมื่ออยู่ในชุมชนหรือที่ประชุมนั้น ๆ ควรวางตัวอย่างไร กิริยาอย่างไร จะต้องช่วยเหลืออะไร จะต้องพูดอย่างไร ชุมชนนี้ควรสงเคราะห์อย่างไร

2.4.7 บุคคลัญญูตา (ความรู้จักบุคคล) คือ การรู้จักประเภทบุคคล ว่าแต่ละคนฉลาดหรือโง่ เป็นคนพาลหรือเป็นบัณฑิต มีความสามารถหรือไม่ มีคุณธรรมหรือไม่แล้วเลือกคบหา ให้เหมาะสมกับกิจการ หรือเพื่อที่จะปฏิบัติกับเขาได้อย่างเหมาะสม ต้องใช้คำพูดและวิธีการอย่างไร เพื่อจะให้งานสำเร็จ

2.5 หลักทฤษฎัมมิกัตถประโยชน์

หลักความสำคัญของการปฏิบัติเพื่อให้สำเร็จประโยชน์ต่อตนเองได้รับประโยชน์ในปัจจุบันตามหลักทฤษฎัมมิกัตถประโยชน์จัดเป็นการบริหารการจัดการทรัพย์และสามารถแก้ปัญหาต่างมาแล้วข้างต้นอย่างถูกวิธีดังที่พระธรรมปิฎกได้กล่าวไว้ว่า “คนที่เราจะเรียกว่า รู้จักใช้ทรัพย์หรือหาเงินเป็นใช้เงินเป็นเป็นคนที่ทำมาหากินที่ดีตั้งตัวสร้างหลักฐานได้และใช้ทรัพย์สมบัติให้เป็นประโยชน์เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ทางเศรษฐกิจอย่างถูกต้องเพราะปฏิบัติตามหลักธรรม คือ ทฤษฎัมมิกัตถประโยชน์” (พระธรรมปิฎก. (ป.อ. ปยุตโต), 2544 : 38) เป็นข้อปฏิบัติสำคัญ ที่ทำให้เกิดผล คือ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ทำให้มีทรัพย์สินเงินทอง พึ่งตนเองได้ เรียกว่า ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ปัจจุบัน บางทีเรียกว่า “หัวใจเศรษฐกิจ” โดยมีคำย่อคือ อุ อา กะ สะ อันจะสำเร็จด้วยธรรม 4 ประการ คือ

2.5.1 อุฏฐานะสัมปทา (อุ) หมายถึง การถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียร ไม่เกียจคร้าน รู้จักใช้ปัญญาไตร่ตรอง พิจารณาหาวิธีการที่แยบคายในการทำงานการงาน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักคิด รู้จักทำ รู้จักฝึกฝน การทำงานประกอบอาชีพให้ได้ผลดี

2.5.2 อารักขสัมปทา (อา) หมายถึง การรักษาคุ่มครองทรัพย์สินที่หามาได้ ด้วยความขยันหมั่นเพียร โดยชอบธรรม ไม่ให้ถูกลัก หรือทำลายไปโดยภัยต่าง ๆ หรือไม่ให้สิ้นเปลืองหมดไปด้วยสิ่งที่ไม่เกิดประโยชน์ การรักษาทรัพย์มี 5 ประการ คือ

- 1) รู้จักคุณค่าของเงิน ตระหนักว่าเงินเป็นสิ่งที่มีความค่าและควรใช้อย่างคุ้มค่า
- 2) ตั้งเป้าหมายทางการเงิน กำหนดเป้าหมายทางการเงินไว้อย่างชัดเจน เพื่อจะได้มีแนวทางในการออมและการลงทุน
- 3) วางแผนการเงินอย่างรอบคอบ ศึกษาข้อมูลและวางแผนการเงินอย่างรอบคอบ เพื่อให้สามารถบริหารจัดการทรัพย์สินเงินทองได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 4) หลีกเลี่ยงการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ใช้จ่ายอย่างรอบคอบและจำเป็นเท่านั้น

5) รู้จักปฏิเสธความช่วยเหลือที่ไม่จำเป็น หลีกเลี่ยงการใช้จ่ายเงินเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่จำเป็น

2.5.3 กัลยาณมิตรตา (กะ) หมายถึง การรู้จักคบคนดีหรือมีกัลยาณมิตร ซึ่งจะเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้เจริญก้าวหน้าในวงการอาชีพนั้น ๆ ทำให้รู้เห็นช่องทางและโอกาสต่าง ๆ ในการทำงาน ทนต่อเหตุการณ์ตลอดจนรู้จักปฏิบัติต่อทรัพย์ของตนอย่างถูกต้อง ไม่ถูกมิตรชั่วชักจูงไปในทางอบายมุข ซึ่งจะทำให้ทรัพย์สิ้นไม่เพิ่มพูนหรือมีแต่จะหดหายไป มิตรสูตร เป็นสูตรที่กล่าวถึงความสำคัญของมิตรที่ดี ว่ามีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตเป็นอย่างมาก มิตรที่ดีเปรียบเสมือนร่มไม้ใหญ่ ที่คอยปกป้องคุ้มครองบุคคลจากภัยต่าง ๆ มิตรที่ดีจะช่วยให้บุคคลสามารถประสบความสำเร็จในชีวิตได้ บุคคลผู้ทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรจึงต้องประกอบด้วยองค์คุณ หรือคุณสมบัติของกัลยาณมิตรถึง 7 ประการ ดังนี้

1) ปิโย คือ ความน่ารัก หมายถึง มีเมตตากรุณา ใส่ใจคนและประโยชน์สุขของเขา เข้าถึงจิตใจและสร้างความสนิทสนมเป็นกันเอง ทำให้ผู้อื่นเกิดความชุ่มชื่นใจ มีความสบายใจ

2) ครุ คือ น่าเคารพ หมายถึง เป็นผู้หนักแน่น ถือหลักการเป็นสำคัญ มีความประพฤติสมควรแก่ฐานะ ทำให้รู้สึกอบอุ่นใจและเป็นที่ยึดพิงได้ เป็นบุคคลที่อุดมด้วยปัญญาทั้งทางโลก และทางธรรม ตระหนักได้ว่าอะไรถูกอะไรผิด อะไรเป็นบุญอะไรเป็นบาป

3) ภาวนีโย คือ น่าเจริญใจ หมายถึง มีความรู้จริง ทรงภูมิปัญญาแท้จริง มีคุณธรรม มีความประพฤติดีงาม เป็นผู้ฝึกฝนปรับปรุงตนอยู่เสมอและเป็นที่น่ายกย่องเอาแบบอย่าง

4) วตตะ คือ รู้จักพูดให้ได้ผล หมายถึง รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรทำอะไร คอยให้คำแนะนำตักเตือนและเป็นที่ปรึกษาที่ดี มีเหตุผล

5) วจนกฺขโม คือ อุดหนุนต่อถ้อยคำ หมายถึง พร้อมรับฟังคำปรึกษาซักถาม อุดหนุนต่อคำล่วงเกิน คำตักเตือนและอดทนฟังได้ไม่เสียอารมณ์

6) คมภีรณฺจ กถํ กตฺตา คือ แกล้งเรื่องล้าลึกได้ หมายถึง กล่าวชี้แจงเรื่องต่าง ๆ ที่ยุ่งยากลึกซึ้งให้เข้าใจได้ง่าย

7) โน จญฺฐาเน นิโยชเย คือ ไม่ชักนำไปในอสุภาน หมายถึง ไม่ชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสียหรือเรื่องเหลวไหล เพื่อเจ้า

2.5.4 สมชีวิตา (สะ) หมายถึง รู้จักกำหนดรายได้และรายจ่าย ความเป็นอยู่พอดีหรือความเป็นอยู่สมดุล คือ เลี้ยงชีพแต่พอดี ไม่ให้ฟุ่มเฟือย ไม่ให้ฝืดเคืองให้รายได้เหนือรายจ่าย มีเหลือเก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็น

2.6 หลักกุศลมูล

เป็นแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ที่ประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาใช้ในการดำเนินชีวิตและการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยเน้นหลักธรรม 3 ประการ คือ

2.6.1 โอลงะ หมายถึง ความไม่โลภ หมายถึง สภาพที่จิตปราศจากความทะยานอยาก พุ่มเพื่อยในการบริโภคทรัพย์ ความต้องการสิ่งของหรือสิ่งใด ๆ เกินพอดี

2.6.2 โอทสะ ความไม่คิดประทุษร้าย หมายถึง ไม่มุ่งร้ายต่อผู้อื่น ระวังความโกรธ ความโมโหผู้อื่นโดยไม่มีเหตุผล ในการประกอบอาชีพหรือกิจกรรมต่าง ๆ

2.6.3 โอมหะ ความไม่หลง หมายถึง ความไม่หลงมกมาย เป็นผู้มีสติปัญญามั่นคงใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองในการบริโภคทรัพย์

2.7 หลักโภคาทิยะ

โภคาทิยะ 5 หมายถึง หลักธรรมที่สอนเกี่ยวกับการใช้จ่ายทรัพย์ที่หามาได้หรือแนวทางในการใช้จ่ายโภคทรัพย์ ประกอบด้วย ดังนี้

2.7.1 ใช้จ่ายทรัพย์นั้นเลี้ยงตนเอง เลี้ยงดูครอบครัว มารดา บิดา ให้อยู่ดีมีสุข

2.7.2 ใช้ทรัพย์นั้นบำรุงเลี้ยงมิตรสหาย ผู้ร่วมกิจการงานให้เป็นสุขเป็นครั้งคราว

2.7.3 ใช้ป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ หรือยามเจ็บไข้ได้ป่วย

2.7.4 ใช้จ่ายเพื่ออุปถัมภ์บำรุงนักรบวช พระภิกษุสงฆ์ผู้ทรงศีล และกิจการพระศาสนา

2.7.5 ทำพลี คือ การสละบำรุงสงเคราะห์ 5 อย่าง ได้แก่

1) อติถิพลี (ใช้ต้อนรับแขก)

2) ญาติพลี (ใช้สงเคราะห์ญาติ)

3) ราชพลี (ใช้บำรุงราชการด้วยการเสียภาษีอากร)

4) เทวตพลี (บำรุงเทวดา)

5) ปุพพเปตพลี (ทำบุญอุทิศให้แก่บุพการีผู้ล่วงลับไปแล้ว)

2.8 หลักคิหิสุข

สุขของคฤหัสถ์ 4 ประการ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า คิหิสุข หรือ กามโมคิสุข หมายถึง ความสุขของชาวบ้าน ความสุขระดับชาวบ้าน ความสุขระดับของผู้ครองเรือน เป็นความสุขที่อยู่ในระดับโลกียสุข เป็นความสุขอันชอบธรรมที่ผู้ครองเรือนทั่วไปควรมี ท่านจำแนกไว้ 4 ประการ คือ

2.8.1 อตฺถิสุข สุขเกิดจากการมีทรัพย์ เป็นหลักประกันของชีวิต โดยเฉพาะความอุ่นใจ ความภูมิใจ ที่หาได้ด้วยน้ำพักน้ำแรงด้วยกำลังของตนเอง ด้วยความขยันหมั่นเพียร และหาได้ด้วยชอบธรรม

2.8.2 โภคสุข สุขเกิดจากการบริโภคทรัพย์ หรือใช้จ่ายทรัพย์ คือ รู้จักใช้จ่ายทรัพย์นั้นให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิตของตน ดูแลครอบครัวและทำประโยชน์สุขต่อผู้อื่นและสังคม

2.8.3 อนนฺตสุข สุขเกิดจากความไม่เป็นหนี้ ไม่ต้องทุกข์ใจ ไม่ต้องหยาบยี้มใคร ไม่ต้องเป็นกังวลใจ เพราะไม่มีหนี้สินติดค้างใคร

2.8.4 อนวัชฺชสุข สุขเกิดจากความประพฤติที่ไม่มีโทษ คือ ความที่ตนเป็นผู้มีความประพฤติสุจริต ไม่มีความบกพร่องด้านศีลธรรม ประกอบการงานหาเลี้ยงชีพด้วยความสุจริต ไม่กระทำความผิดกฎหมายบ้านเมือง หรือจารีตประเพณีและมีความมั่นใจในการดำเนินชีวิตของตน

2.9 หลักพรหมวิหาร 4

การนำหลักพรหมวิหาร 4 มาประยุกต์ใช้กับเศรษฐกิจ จะช่วยให้เศรษฐกิจของประเทศเติบโตอย่างยั่งยืนและเป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม มีดังนี้

เมตตา หมายถึง ความรักความปรารถนาดีต่อผู้อื่น หลักเมตตาสามารถนำมาใช้กับการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้ เช่น

- 1) การประกอบอาชีพด้วยความสุจริต ไม่เอาเปรียบผู้อื่น
- 2) การช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในสังคม
- 3) การสร้างสภาพแวดล้อมในการทำงานที่เอื้อเพื่อเผื่อแผ่

กรุณา หมายถึง ความสงสารผู้อื่นและปรารถนาที่จะช่วยเหลือให้พ้นทุกข์ หลักกรุณาสามารถนำมาใช้กับการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้ เช่น

- 1) การบริจาคเงินหรือสิ่งของให้กับผู้ประสบภัย
- 2) การช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในสังคม
- 3) การส่งเสริมสวัสดิการสังคม

มุทิตา หมายถึง ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี หลักมุทิตาสามารถนำมาใช้กับการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้ เช่น

- 1) การชื่นชมความสำเร็จของผู้อื่น
- 2) การช่วยเหลือผู้อื่นให้ประสบความสำเร็จ
- 3) การส่งเสริมการแข่งขันที่ยุติธรรม

อุเบกขา หมายถึง การวางเฉย ไม่ลำเอียงต่อผู้อื่น หลักอุเบกขาสามารถนำมาใช้กับการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้ เช่น

- 1) การตัดสินใจอย่างยุติธรรมอย่างเป็นกลาง
- 2) การแก้ไขปัญหาอย่างเป็นธรรม
- 3) การส่งเสริมการแข่งขันที่เท่าเทียม

การนำหลักพรหมวิหาร 4 มาใช้กับเศรษฐกิจ จะช่วยให้เกิดประโยชน์ต่อทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งผู้ประกอบการ ผู้บริโภค และสังคมโดยรวม ดังนี้

ผู้ประกอบการ จะได้รับประโยชน์ดังนี้

- 1) ผู้บริโภคเกิดความไว้วางใจและซื้อสินค้าและบริการจากผู้ประกอบการอย่างต่อเนื่อง
- 2) พนักงานมีความพึงพอใจและทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ
- 3) สังคมมีความมั่นคงและน่าอยู่

ผู้บริโภค จะได้รับประโยชน์ดังนี้

- 1) ได้รับสินค้าและบริการที่มีคุณภาพและราคายุติธรรม
- 2) สังคมมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน

สังคม จะได้รับประโยชน์ดังนี้

- 1) เศรษฐกิจเติบโตอย่างยั่งยืน
- 2) ทุกคนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

2.10 หลักอิทธิบาท 4

หลักอิทธิบาท 4 เป็นหลักการที่ชี้แนะให้มนุษย์มีความสำเร็จและเจริญก้าวหน้าในการประกอบอาชีพ นำมาใช้ในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้ ดังนี้

2.10.1 ฉันทะ หมายถึง ความรัก และความพอใจ ในการทำงานหรือประกอบอาชีพใด ๆ หากมีความรักและความพอใจในงานที่ทำ ย่อมทำให้ทำงานได้อย่างมีความสุข เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากขึ้น

2.10.2 วิริยะ หมายถึง ความเพียร ในการประกอบอาชีพหรือดำเนินชีวิต หากมีความเพียรพยายามไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค ย่อมทำให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

2.10.3 จิตตะ หมายถึง ความเอาใจจดจ่อ ความเอาใจใส่ ในการทำงานหรือดำเนินชีวิต หากมีสมาธิจดจ่อกับงานที่ทำ ย่อมทำให้งานออกมามีคุณภาพ และประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

2.10.4 วิมังสา หมายถึง การใช้ปัญญาไตร่ตรอง ตรวจสอบ ในการทำงานหรือดำเนินชีวิต หากมีปัญญาไตร่ตรองตรวจสอบอย่างรอบคอบ ย่อมทำให้ตัดสินใจได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

2.11 หลักอริยสัจ 4

อริยสัจ 4 สามารถนำมาใช้ร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอริยสัจ 4 จะช่วยให้เราเข้าใจปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น และสามารถหาแนวทางการแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงทั้งมิติทางเศรษฐกิจและสังคมไปด้วยกัน มีดังนี้

2.11.1 ทุกข์ หมายถึง สภาพที่ทนได้ยาก ไม่เป็นสุข ซึ่งในบริบทของเศรษฐกิจ หมายถึง ปัญหาทางเศรษฐกิจต่าง ๆ เช่น ความยากจน ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ภาวะเงินเฟ้อ ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ

2.11.2 สมุทัย หมายถึง เหตุแห่งทุกข์ ซึ่งในบริบทของเศรษฐกิจ หมายถึง ปัจจัยต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจ เช่น ความโลภ ความอยากได้อย่างไม่มีขีดจำกัด ความขาดความรู้ความเข้าใจทางเศรษฐกิจ

2.11.3 นิโรธ หมายถึง ความดับทุกข์ ซึ่งในบริบทของเศรษฐกิจ หมายถึง สภาพที่ปราศจากปัญหาทางเศรษฐกิจ เช่น สังคมที่ทุกคนมีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีวิต มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ เศรษฐกิจเติบโตอย่างยั่งยืน

2.11.4 มรรค หมายถึง ทางไปสู่ความดับทุกข์ ซึ่งในบริบทของเศรษฐกิจ หมายถึง แนวทางการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ เช่น การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคน การสร้างระบบเศรษฐกิจที่ยุติธรรม เป็นธรรม การพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรม เป็นต้น

3. สรุป

เศรษฐศาสตร์ตามแนวพุทธ เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตที่อยู่บนพื้นฐานของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เน้นการดำรงชีวิตอย่างพอดี อยู่ดีมีสุข มุ่งเน้นการสร้างประโยชน์สุขแก่ตนเอง และสังคมโดยรวม ภายใต้หลักธรรม เป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าได้ทรงสอนไว้ เพื่อให้ชาวพุทธนำไปปฏิบัติในการดำรงชีวิตหรือนำไปประยุกต์ใช้ เป็นแนวทางปฏิบัติที่จะช่วยให้ชาวพุทธสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข และหลุดพ้นจากทุกข์ได้ ชาวพุทธควรศึกษาและปฏิบัติหลักธรรมเหล่านั้นอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อตนเองและผู้อื่น หลักธรรมพื้นฐานที่สำคัญ ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา หลักธรรมขั้นสูง ที่สำคัญ ได้แก่ มัชฌิมาปฏิปทา หรือทางสายกลาง นอกจากหลักธรรมที่กล่าวมาแล้ว ยังมีหลักธรรมอื่น ๆ อีกมากมายที่ชาวพุทธควรศึกษาและปฏิบัติ เช่น หลักพรหมวิหาร 4, หลักสัพพริสธรรม 7, อริยสัจ 4 เป็นต้น การศึกษาและปฏิบัติหลักธรรมเหล่านั้นจะช่วยให้ชาวพุทธมีความเข้าใจชีวิตอย่างลึกซึ้ง สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องและมีความสุข

4. เอกสารอ้างอิง

- วรัญญา สมฤทธิ์ และ นลิตรา ไทยประเสริฐ. (2567). อาชีพ และ ความสุข: กรณีศึกษาจังหวัดพะเยา. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 25 กรกฎาคม 2567, จาก https://www.econ.cmu.ac.th/econmag/journals/issue18-1_4.pdf
- ลักเบญจา จิรวุฒิวงชัย. (2567). แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความผาสุกและความอยู่ดีมีสุข. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 25 กรกฎาคม 2567, จาก http://oopm.rid.go.th/subordinate/opm9/pdf/km/2557_1/file_2557_12.pdf
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2567). กรอบแนวคิด “ความอยู่ดีมีสุข”. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 25 กรกฎาคม 2567, จาก https://www.nesdc.go.th/article_attach/article_file_20191018102435.pdf
- อรุณศิริวงศ์, นงเยาว์. (2557). แนวคิดการพัฒนาที่คำนึงถึงความอยู่ดีมีสุข. วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ปีที่ 24 (ฉบับที่1).
- เมธาวี บุญพิทักษ์. (2560). ความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุกับการพัฒนาอุตสาหกรรมในอำเภอแปลงยาวจังหวัด ฉะเชิงเทรา. หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการพัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม. สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์.
- สาสินี เทพสุวรรณ. (2550). ดัชนีความอยู่ดีมีสุขมวลรวมของคนไทย: ความสำคัญของภาคประชาชน. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการประชากรศาสตร์แห่งชาติ 2550 สมาคมนักประชากรไทย. กรุงเทพฯ: สมาคมนักประชากรไทย.
- จิตตินันท์ เดชะคุปต์. (2567). “อยู่ดีมีสุข” ความหวังของครอบครัวในสังคมไทย. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 25 กรกฎาคม 2567, จาก <https://legacy.orst.go.th/wp-content/uploads/2019/11/“อยู่ดีมีสุข”-ความหวังของครอบครัวในสังคมไทย-อ.จิตตินันท์.pdf>.
- ดารุณี จงอุดมการณ์. (2549). สุขภาพองค์รวม: วิธีวัดหาความอยู่ดีมีสุขของประชาชน. วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์. มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 23 (มกราคม – มีนาคม), 2562.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์. (ป.อ. ปยุตโต). (2561). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 31. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ สหธรรมิก จำกัด.
- พระธรรมปิฎก. (ป.อ. ปยุตโต). (2544). ธรรมบุญชีวิต. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- E. F. Schumacher. (1973). *Small is Beautiful: A Study of Economics as if People Mattered*. Harper & Row.